

KRISZTIÁN BÉLA

## Elbeszélések a magyar felnőttoktatás legutóbbi fél évszázadáról\*

Az emberi tapasztalatok, a tudomány eredményeinek gyarapodásával, a tudás akkumulálódásával, mind több a technológiailag is hasznosítható nívumok száma. Ezzel együtt nőtt és nő az igény a felhasználók tudásával szemben. A munkamegosztás révén tömegesedő alkalmazottak elemi tudásával szemben fokozatosan más minőségű tudásigény fogalmazódott meg, amely idővel a különböző képesítési előírásokban körvonalazódott. Ezt a különböző korszakokban különbözőképp teremtette meg a szerveződő oktatási és képzési rendszer.

Az 1840-es években a *Kossuth Lajos* alapította *Védegylet* és a működésük körüli harcok pezsdítették meg a közéletet. A magyar kultúra és művelődés meghatározó személyisége, *Eötvös József* hitte és máig érvényesen, hogy a demokrácia és a fejlődés előfeltétele a művelődési demokrácia. Az ő gondolata ölt testet az 1868. évi 44. számú törvénycikkben, amely kimondja, hogy a népművelés a nép ügye, az állam kontrollján kívül eső terület. Keresztülvitte az iskolaügy rendezését, hét nyelven adatta ki a *Néptanítók Lapját*, népművelési és felnőttoktatási hírekkel. Az egyház és a Tisza-párt rágalmai ellenére behatóan foglalkozott az analfabéta-oktatás és a felnőttnevelés kérdéseivel. *Eötvös József* 1867-ben, a népnevelési egyletek ügyébe tett felhívásában egyértelműen kimondta, legyen ezeknek a köröknek közvetítő szerepe az államigazgatás és a közösségek között.

Eötvös József halála után (1871) a társadalmi alapon szerveződő közművelődés koncepciója háttérbe szorult, a minisztersége alatt felvirágzó, a nem állami intézményekhez kapcsolódó felnőttoktatást a támogatások radikális csökkentésével majd megvonásával a konzervatív körök visszafejlesztették. Az utód *Pauler Tivadar* parlamenti előterjesztése, a *Törvény javaslat a felnőttek oktatásáról* lekerült a napirendről. Végül *Trefort Ágoston* hajtotta végre a felnőttek oktatásáért járó díjak körüli manipulációval terhes, gyengülő határfokú<sup>1</sup> mozgalom felszámolását. Ez évszázadra megpecsételte a felnőttoktatás sorsát.

Az 1868 után szinte minden fokozatban egyszerre kiépülő oktatási rendszer (a felső-, közép- és alsófokú oktatás, az iparoktatás) mellett a különböző módon megteremtett oktatási lehetőségek idővel olyanokat is befogadtak, akik valamely speciális tudást igényeltek, vagy különböző okokból akadályozva voltak a tanulásban. A

---

\* Elbeszélések a magyar felnőttoktatás legutóbbi fél évszázadáról. Szerk. Magyar Edit és Maróti Andor. ELTE-EÖTVÖS Kiadó. Budapest. 2008. 248. oldal. A kötetben megszólaltak: Csoma Gyula, Francz Vilmos, Harangi László, Horváth Margit, Illés Lajosné, Kálmán Ferenc, Koltai Dénes, Kovács Ilma, Kraiciné Szokoly Mária, Ligetiné Verebély Anna, Magyar Edit, Maróti Andor, Nagy Andor József, Őszi Ferenc, Rudolf Ottó, Sándor György, Szeitz János, Trencsényi Imre, Zachar László, Zsarnai Szilárd.

<sup>1</sup> Jászi Oszkár (1908) Merénylet a tanítás szabadsága ellen. In.: A magyar népművelés története 1867-1919. Szöveggyűjtemény 1/2. Szerk. Felkai László. Tankönyvkiadó. Budapest. 1976. 224.

munkavégző ember elfoglaltságához mért oktatások csak lassan váltak a hivatalos közoktatási rendszerek részévé. A felnőtt piaci értéke, gazdasági és társadalmi megfelelősége érdekében folytatott oktatás, nevelés fokozatosan különült el.

A munkaidőn kívüli időbe kényszerített vagy kényszerült, ezt a gyakran szűkre szabott lehetőséget hasznosító felnőttoktatás kiegészítő, pótló formája idővel sokaknak adott a továbblépéshez lehetőséget. Ezt az oktatási lehetőséget a gazdaság kezdetől kihasználta és különböző ideológiákkal máig táplálja. A munkát végző felnőttek számára a társadalmi igazságosság valamilyen megteremtése érdekében ezt a formát idővel a „második út” lehetőségének nevezték ki, ez a lehetőség ma sem számolódott fel. A pedagógiában előbb antropológiai szempontból különültek el a vélt vagy valós, a felnőttek tanításához szükséges tartalmak, eljárások, módszerek.<sup>2</sup>

A befolyásoló tényezők – a foglalkoztatás körülményei, az életkor, a tanítási helyszínek, a rendelkezésre álló eszközrendszer hiányosságai – a felnőttoktatásban résztvevők mindegyikétől fokozott alkalmazkodóképességet kívánt. A tanulni kényszerülők vagy hajlandók akarata, felismerése ebben éppúgy szükséges, mint a tanításra vállalkozók felkészültsége, hivatástudata. Az oktatást igénylő (megrendelő) ágazat, szervezet, az oktatásban résztvevők és az oktatás körülményei a felnőttoktatásra vállalkozókat kezdetől szembesítették a megoldandó nem könnyű feladatokkal. Az életkori változatosság, az időbeni korlátok, a szakmai képesítések minőségi elvárásai, a felnőtt munkakultúrája mellett műveltsége alakítása, a megfelelő létszámok kibocsátása, a környezet esetenkénti viszonylagos elismerése között végzendő munka magas szintű emberi képességeket, pedagógiai felkészültséget, felelősséget és hivatástudatot kívánt.<sup>3</sup> Ennek a felnőttoktatásban résztvevő pedagógusok többsége megfelelt és megbecsültségük a gazdaság, a vállalatok körében számon tartott volt. A meg-megújuló erőfeszítések, az érzékelhető eredmények ellenére a hivatalos pedagógia és oktatásigazgatás a felnőttoktatás szükségességét és létezését tudomásul vette, de az iskolarendszerhez tartozását, támogatását fenntartásokkal kezelte.

Az 1945 után gyorsan terebélyesedő felnőttoktatásba kapcsolódó pedagógusok az alkalmazott pedagógia elvét és gyakorlatát követték. Nem a pedagógiát tanították, hanem azt, mint eszközt használták. A gazdaság szakemberellátásáért felelős szakminisztériumok, köztük az általánosan irányító szerepű Munkaerő Tartalékok Hivatala majd a Munkaügyi Minisztérium úttörő és meghatározó szakpedagógiai munkát végzett, ami a felnőttoktatásban is éreztette befolyását. Támaszkodhatott a korábbi felnőttoktatási tapasztalatokra, élhetett a célok elérésére adott eszközökkel. A MTH és a MÜM oktatói számára helyi és központi pedagógiai tanfolyamokat szervezett.

A MTH egyik első pedagógiai-didaktikai jegyzete *Nagy Sándor* tollából született. Ebben akkor körvonalazódott, mára kiteljesedett az integrált pedagógia, benne a pedagógiai, pszichológiai, oktatástechnológiai és szakmethodikai tudással. Kifejtette, hogy a felnőtteknél is lényegében ezekre van szükség, azokat, akik a felnőttekkel foglalkoznak, andragógusnak hívják. Az andragógust, mint elkülönült szakmaiságot pedagógusok azon viszonylag kis csoportjára értették, akik részben az esti és levelező oktatás, a gyarapodó tanfolyami képzés és továbbképzés formáiban nyújtottak

---

<sup>2</sup> Vö.pl. Géczy János (2006) a szocialista gyermekfelfogás a túlkorosok és a felnőttek oktatásának ikonográfiai megjelenítése (1956-1964) Köznevelés. Magyar Pedagógia. 2006. 155-167.

<sup>3</sup> Pedagógusok/szakemberek a felnőttoktatásban. Bányászat. Kutatási jelentés 1981. Kézirat.

pedagógiai szakértelmet a tanulás/tanításban. Ezek a pedagógusok és együttműködőik számos helyen és alkalommal erősítették a felnőttoktatás pedagógiai színvonalát.

A művelődés oldaláról is történik a szakmai felnőttoktatás erősítése,<sup>4</sup> kiadványok kerülnek kézbe. Megjelenik az Andragógia alapjai című kötet.<sup>5</sup> A Munkaügyi Misztérium (1957) és az OPI Felnőttoktatási Intézete újabb innovatív tényező a felnőttképzés tudományos háttere számára, segítség a felnőttoktatásnak. A gazdaságban sorra jelennek meg a felnőttképzési szervezetek, a vállalatoknál az újjáalakuló személyzeti munkában az oktatás és művelődés kötelező programmá válik, ami örvedetesen befolyásolta a belső képzési rendszereket.<sup>6</sup>

Az Országos Vezetőképző Intézet (1967) mellett ágazati képző, továbbképző intézetek jönnek létre, amelyek jelentősen hozzájárulnak a vállalatok középírányítása és munkásai körében a korszerű ismeretek tanításához. Kiadványok sora kíséri a folyamatot, mint pl. a kedvelt Az üzemi oktatás módszertana sorozat.<sup>7</sup>

A felnőttoktatásról és egyben az andragógiáról is megjelent új történeti kiadvány oral historyként, korrajzként, a múltidézés és aktualitás tekintetében sok értékes eseményt idéz fel, folyamatot örökít meg. A *Magyar Edit* és *Maróti Andor* szerkesztésében megjelent az *Elbeszélések a magyar felnőttoktatás legutóbbi félévszázadáról* című kötetben húsz alkotó részvevő gondolatai sorakoznak.

A kötetben szereplők közül – és sokan, akik valamilyen okból nem nyilatkoztak, vagy nem kerültek a szerkesztők „látókörébe” – kezdetben szinte egyedül vagy alkalmi csoportokban végezték munkájukat. A hivatalos elismerés nehezen és esetlegesen érte el őket, hiszen olyan területen végezték munkájukat, amelyek a hagyományos oktatási rendszerben működők előtt nagyrészt „terra incognita”-nak minősültek. A kötet fél évszázadra tekint vissza, néhol azonban bizonyos korai előzmények is feltűnnek. A felnőttképzés tényleges szervezeti és tartalmi, ezzel pedagógiai változásai 1945 után, az új értelmiség és a gazdaság szakemberállománya megteremtése idején alapozódtak meg. A kötetben megszólalók ma gyökeresen megváltozott feltételek között idézik fel a felnőttoktatás korábbi időszakait, a fejlődés emberi dimenzióinak kérdését.

Az időhatár formálisnak tekinthető, mert a felnőttoktatás előzményei távolabbra nyúlnak vissza, ezzel a megszólalók szakmai és emberi hitelessége, tudatos igyekezete a minél jobb felnőttoktatásért szinte változatlan folyamatként él. A felnőttoktatásban is megfigyelhető –a kötet bizonyítja – az erőteljes folytonosság a téma felvételében és elméleti kezelésében. A felnőttoktatás nehezen vívta ki mai állapotát, holott jelentősége miatt ez nehezen érthető. A felnőttoktatás sajátos alakulása szemléletesen rajzolódik ki a megszólalásokból. Nemcsak kezdetben, de folyamatosan érzékelhető volt és egyes jelenségekből ma is lemérhető a felnőttoktatás egyenetlen

<sup>4</sup> Pl. Csiby Sándor (1966) Munka és művelődés. TIT-SZOT. Budapest. 1966.

<sup>5</sup> A Szarajevóban megjelent munkát az OPI Felnőttoktatási Intézete adta ki 1960-ban.

<sup>6</sup>Pl. a TAURUS képzési tevékenysége, a Borsodi Vezetőképző stb., Bodó László, Csiby Sándor szerk.(1970): A felnőttoktatás pedagógiai kérdései. Kiadja az MSZMP Csepel Vas- és Fémművek Bizottsága Propaganda és Művelődési osztálya. Budapest. 1970. Rota.

<sup>7</sup> Bodó László, Csiby Sándor, Csoma Gyula: A felnőttek oktatásának sajátosságai. KJK. Budapest. 1972. Az üzemi oktatás módszertana sorozat /szerk.Csoma Gyula). Kéziratban. A sorozatban többek között megjelent: Az ismeretátadás és önképzés néhány alapkérdése, Korszerű eljárások a vezetőképzésben, Az előadás és magyarázat legfontosabb módszerei, A tanítás-tanulás megszerzése a tanulócsopordokban, A tanítás-tanulás eredményeinek mérése, Tankönyv és módszertan.

megítélése. Ilyen végletes megnyilatkozás pl.: „Az esti és levelező tagozatos képzést fokozatosan fel kell számolni. Ma már senki nem hivatkozhat arra, hogy továbbtanulás szempontjából diszkrimináció áldozata. A mai értelemben vett felnőttképzés jórészt tudáshatár nélküli bizonyítványgyártás és ráadásul neurotikus embertömegek forrása.” Válaszként elhangzott, hogy a felnőttoktatásban azok vesznek részt, akiknek társadalmi-szociális helyzete hátrányos volt, általános vagy szakmai műveltségük bővítése, más képesítés megszerzése a céljuk. Az iskolarendszerű és az iskolán kívüli felnőttoktatás kettőssége alapjaiban jó konstrukciónak tűnik, ezt több ország gyakorlata is bizonyítja. „Remélhetőleg a különböző érdekeket felismerő s azokat elismerő kormányzat a demokrácia játékszabályai szerint bírálja el a felnőttoktatás jövőjét is, s az a továbbiakban nem válik az oktatásügy 'még mostohább gyermek-évé'- volt az ellenvélemény.

Az 1945 utáni tervgazdaság szocialista majd a magánosított gazdaság évtizedei során a felnőttoktatásban működők folyamatosan a megértetésért és elfogadtatásért, a változásokért szükséges megoldások tudatos képviselőjében dolgoztak – a nem vagy kevéssé elfogadó környezet sokféle ellenállásával ütközve. A ma divatos hangsúlyok az emberi erőforrások meg a felnőttképzés fontosságával, meghatározó jellemzőinek új és új megfogalmazásával, a már iparággá lett lifelong learning emlegetésével, a módszertanok szükségességének kiemelésével, a képzés technikai feltételei korszerűsítésének vállalati kapcsolatokon keresztül történő fejlesztésére és mennyi más oldalú megnyilatkozás a kötet riportjai fényében megszürikülnek. Mindezek és sok más egyéb felnőttképzési kérdés évtizedekkel előbb megfogalmazódott és közülük sok meg is valósult.

A felnőttoktatás első nagy korszaka – más területek jelentőségét nem lebecsülve – a szakképzés volt. Az ország szakképzési feladataiért 1949-től felelős Munkaerő Tartalékok Hivatala (MTH) majd 1957-től a Munkaügyi Minisztérium (közismereti tárgyak vonatkozásában a különböző néven működő oktatási, művelődési minisztériummal) rendszerében erőteljesen fejlesztett volt az iskoláskorúak alap- és középfokú szakképzése, de tömegében uralkodó volt a felnőttoktatás.

A gazdaság és társadalomépítésben a felnőttoktatás a kreatív gondolat tárgyiasulásaként megjelenő más pedagógiai technológia volt, amelyet a társadalmi gyakorlat csak évtizedek multán volt képes teljes mértékben befogadni, és mára, mint andragógiát, tudományként kezelni, a felnőttoktatást pedig törvényben szabályozni. A felnőttoktatásban tanítók változatos körből kerültek ki. A felnőttoktatás színvonalas pedagógiai teljesítését, a munkásképzés, szakképzés, továbbképzés feladatainak szakszerű ellátását többek között a pedagógiai tanfolyamok rendszere, a szakoktatók technikus és mérnök képesítésükkel történő bővítése segítette. A MTH egyik első pedagógiai jegyzete, melyet Nagy Sándor készített, a felnőttek oktatását a „fokozott pedagógiai felkészültséggel, a didaktikai követelmények betartásával, a szakma jellegének megfelelő módszertani kultúra következetes alkalmazásával” végzett munkával írja elő. Kifejti, a felnőttoktatás a pedagógia sajátos ága (andragógia), amelyben ugyan befolyásolóak a felnőttek egyes tulajdonságai (életkor, szakma, idő, előképzettség) de a pedagógia meghatározó a tevékenységben.<sup>8</sup> Következetes, országos érvényű rendelkezések léptek életbe a Munkaügyi Minisztérium létrejöttével (1957). Rövidesen számos pedagógiai, módszertani útmutató jelent meg, ma andra-

---

<sup>8</sup> Nagy Sándor (1953) Didaktika. MTH. Budapest. 1953. 45 oldal. Kézirat.

gógia címszóval illelhető tartalmakkal. Ebben a folyamatban meghatározó volt *Csoma Gyula* munkássága, aki a hatvanas évektől képviseli azt, hogy a személyiség kiteljesedésének egyik feltétele olyan műveltség-tartalmak közvetítése, amellyel az iskolapadba ülő ember érdeklődése, önmaga érdekérvényesítése, szakmai tudásának alkalmazásra fejlesztése megfelelő pedagógiai/andragógiai befolyással alakítható.

A működtetésért meg az elfogadtatásért lényegében kétfrontos küzdelmet kellett folytatni. Egyrészt azzal a felsőoktatási szemlélettel és szervezettel, amely a korábbi nép- vagy közművelődést, a felnőttek valamilyen iskolai vagy kívüli képzési rendszerét, még ha szervezeten is történik, máig sok helyt érzékelhetően alábecsüli. Holott folyamatosan elhangzik, hogy az emberi erőforrások, a megszerzett és felhalmozott tudás, ennek menedzselése milyen fontos, a munkakultúra, az emberbe történő beruházás, az általános és szakműveltség civilizációs/infrastrukturális feltételei meghatározott szintű fenntartása országos és globális érdek.

A hiányosságokra számos kritika született és születik, amit a felnőttoktatás eredményei sorra és sokban cáfoltak és cáfolnak, de segítenek a kiigazításban. Másrészt az 1970-es évekig az extenzív fejlesztés szelleme és az anyagi termelés meg az annak megfelelő termelő ember abszolutizálása volt a mérvadó. Ez korántsem volt társadalmilag semleges, hiszen megfelelt azt anyagi végtermék-centrikus nézőpontnak, a termelés fetiszizálása, ennek megfelelően a kétkezi, fizikai munkás glorifikálásának. Az extenzív gazdasági korszak periódusa felerősítette az anyagi-szellemi tényezők dualizmusát, általában a szakmai vagy műveltségi ismeretek ellentételeit is. A felnőttoktatás jelenléte volt az, amely az ellentétek feloldását elősegítette azzal, hogy tudatosította azokat az ellentmondásokat, amelyek a felnőttképzés (tartalmi, formai) hiányából adódtak, egyes területeken a változtatás akadályai lettek, és amelyek megoldására felnőttképzés adott lehetőséget. A felnőttoktatás korszakos megnyilatkozója a megújulás elemének az embert tartották és tartják, ehhez következetesen a felnőttoktatás/andragógia tudományos autonómiájáért küzdöttek, ami 2006-ra valósult meg.

Térben és időben számos eredményt mutathat fel a felnőttképzés. 1989 előtt már kialakult szemlélettel, tudományos megalapozottsággal, rendszerrel, gazdasági képzési körben is szerepelt a felnőttoktatás. Jelentős volt a vezetőképzés (elsősorban az Országos Vezetőképző Központ, 1967), a vállalatok bekapcsolódása a képzésekbe. Egyes nagyvállalatok kiemelkedő képzési rendszert tartottak fenn. A munkás- és művezetőképzés ágazati rendszerének megteremtése, vállalati megvalósítása majd az ágazati minisztériumok, létrehozta önálló képző és továbbképző intézetek fontos innovációs központjai voltak a felnőttképzésnek. Minden ebbe a kötetbe nem kerülhetett be – de a TIT szervezet mellett hiányoljuk a MTESZ és egyesületei felnőttképzésben vitt szerepének legalább említését. Hiányoljuk a Szervezési és Vezetési Társaság – kezdetben az OVK-val szoros együttműködésben – végzett rendkívül kiterjedt tevékenységét, amely a vezetési szintek mindegyikében erőteljes pedagógiai/andragógiai irányultsággal érvényesítette és gazdagította a felnőttoktatást. A sok tekintetben a kor színvonalán álló felnőttoktatásban már 1989 előtt megjelentek a piaci képzés szervezetei, amelyek 1990-től egyre nagyobb mértékben vették át a felnőttképzési feladatokat. Az ország gazdasági és társadalmi változásaiban a felnőttoktatás meghatározó szerepet töltött be, erről közvetlen és közvetett eredmények sokasága a bizonyíték.

A kötet személyes emlékekben gazdag megnyilatkozásai ezt szemléltetően mutatják be. Az egyes megszólalások nemcsak történeti emlékeket, hanem aktuális

tényeket is magukba foglalnak, ezek olyan tanulságok, amelyeket jelen és jövő felnőttoktatásunkban felhasználhatunk. A felnőttoktatás emberi erőforrás-fejlesztő szerepe évtizedek óta a rendszer sajátja – vallják, és munkájukkal bizonyították a kötet szereplői.

A kötet a felnőttoktatást sokoldalúan, az elmélet és gyakorlat oldaláról, a személyes érdeklődésen túl, mint hivatásként vállalt feladatot, az általuk választott célorientált munkát mutatja be. Az integrált felnőttoktatással szándékolt és elért, megküzdött eredmények önmagukért beszélnek – ezek alapozták meg a mai továbblépés lehetőségeit és a mai andragógusok lehetőségeit. A felnőttoktatási tudás birtokában kész ismeretekkel vagy azokhoz felnőve a folyamatos újrakezdés, a személyes megújulás tükröződik a megnyilatkozók munkáiban.

A pótló és továbbképző feladatokon túl mára a felnőttoktatás annak az életformának a meghatározója, mely a munka és művelődés egységében az ember folyamatos gazdagítását, ezzel tartós gazdasági/társadalmi eredményességét teszi lehetővé. A piacgazdaságban a felnőttoktatás a krízisek kezelésének és reménybeli megelőzésének is egyik eszköze, ezért a tanulmányok olvastán bízhatunk abban, hogy a múlt tapasztalatai a jövőben is hasznosítható megoldásokkal segítik a felnőttoktatásban résztvevőket. A tanulmányok jellemző korrajzok is, melyekben *Csoma Gyula*: Egy megíratlan emlékirat töredékei, *Francz Vilmos*: Egy a sok közül. Andragógussá érlelő iskoláim, *Harangi László*: Felnőttnevelési módszertani központ, *Horváth Margit*: Az andragógusképzés előzményei a szombathelyi Berzsényi Dániel Főiskolán, *Illés Lajosné*: Az európai integráció oktatási perspektívái, *Kálmán Ferenc*: Az életen át tartó tanulás lehetőségei 1962-2000 között egy alföldi faluban, *Koltai Dénes*: A felnőttképzés és emberierőforrás-szemlélet a változások útján, *Kovács Ilma*: Kaland vagy fejlesztés volt a távoktatás kutatása?, *Kraiciné Szokoly Mária*: Interjú Ádám György akadémikussal, *Ligetiné Verebély Anna*: Felsőszintű oktatási vezetők képzése (1976-1981), *Magyar Edit*: Fél évszázad a magyar felnőttoktatás történetéből, *Maróti Andor*: Emlékeim a felnőttek tanításáról, *Nagy Andor József*: Andragógiával egy életen át, *Őszi Ferenc*: Pedagógus az építőiparban, *Rudolf Ottó*: Húsz év a felnőttoktatás első vonalában, *Sándor György*: Egy „közművelő” számvetése, *Szeitz János*: Osztrák-magyar együttműködés a rendszerváltást megelőző és követő években, *Trencsényi Imre*: Útkeresések, *Zachar László*: Az idő megszépíti a felnőttképzést (is)?!, és *Zsarnai Szilárd*: A magyar vezetőképzés „belülről” nézve a 70-es, 80-as években, avagy adalékok a vezetőképzés elmúlt világához - ezt a sokszínű világot mutatják be.

A globális helytállás fokozottan igényli a tudományterületek – így a felnőttoktatás – hasznosítható eredményeit és meghatározott célokra szervezett kutatását, alkalmazását. A kötetben a szerkesztőknek is köszönhetően – akik maguk is az aktív andragógusok AHA klubjának alapítói – a felnőttoktatásban megvalósult, dinamikus összhangban végzett munka félévszázadának kiragadott eseményei sorakoznak. Mint *Trencsényi László*, a Magyar Pedagógiai Társaság ügyvezető elnöke a Bevezetésben írja, „több felkért „tanú” nem vállalkozott az írásra.” Pedig sokan és a szerzőkhöz hasonlóan gyakran változatos pályákon szervezték, vezették a felnőttoktatás ügyeit. Egyszemélyes intézményként vagy bizottságok sokaságában dolgoztak, lazább vagy szorosabb kapcsolatban egymással minden ágazatban, szervezetben. A mű megjelenéséhez a Magyar Pedagógiai Társaság és a Nemzeti Kulturális Alap nyújtott támogatását, az ELTE-EÖTVÖS Kiadó pedig az izléses kivitelről gondoskodott. A kötet

felhívja a figyelmet az aktuális múlt, meg a felnőttoktatás jelen értékeire, és arra, hogy a terület szakmai, pedagógiatörténeti feltárása sürgető feladat.

Ma a felnőttképzést törvény szabályozza, hogy „...az Alkotmányban biztosított tanuláshoz való jog az állampolgár egész életpályáján érvényesüljön, a felnőttkori tanuláshoz és képzéshez való hozzáférés szabályozott lehetőségei a társadalom minden tagja számára bővüljenek, hogy az állampolgárok meg tudjanak felelni a gazdasági, kulturális és technológiai fejlődés kihívásainak, hogy eredményesen tudjanak bekapcsolódni a munka világába és sikereik legyenek életük során, valamint annak érdekében, hogy a felnőttkori tanulás és képzés révén az életvitel minősége javuljon az Országgyűlés a következő törvényt alkotja: .... *hazánk számára is egyre növekvő jelentőségűvé válik a tőke személyi feltételeinek fejlesztése. Egy-egy ország lakossága a tőke nézőpontjából mint humán erőforrás jelenik meg, és a képzés egyre inkább úgy fogható fel, mint a befektetés, az emberi erőforrásba történő beruházás egy formája. Ennek a felismerésnek a valóra válását szolgálja az életen át ívelő képzés gondolata, amelyet a fejlett európai országok is hosszú távú versenyképességük zálogaként kezelnek. A gazdaság követelménye az egyén számára a változásokhoz való alkalmazkodás kényszereként jelenik meg: korunkban a munkavállalókkal szembeni egyre fontosabb elvárás a tanulási képesség és a készség a tanulásra, az új és gyorsulóan megújuló technika elsajátításának, valamint az életvezetés változtatásának képessége.... A felnőttképzés lehetőséget biztosít arra, hogy a közoktatási rendszer, az iskolai rendszerű szakképzés és a felsőoktatás eredményeire alapozva a felnőttek - amikor változó élethelyzetük azt szükségessé teszi vagy érdeklődésük miatt tanulni van kedvük - azt megtehessek. A törvény rendszerezi és anyagilag támogatja egy olyan egységes felnőttképzési ágazat kialakulását, amelyben lehetővé válik az egész életen át tartó tanulás megvalósulása: a fiatal korban kialakult készségekre, motivációkra építve a felnőtt megtalálhassa az igényének, érdeklődésének megfelelő tanulási formát, módszert, a képzésbe rugalmasan bekapcsolódhasson, tanulásra vonatkozó döntéséhez tanácsot, információt kapjon. A törvény a felnőttképzés szociológiai, szakmapolitikai definíciós keretei között, az Európai Unióban kialakult állásfoglalások figyelembe vételével jelöli ki a törvény által szabályozni kívánt személyi, illetve tárgyi kört a képzés-oktatás ágazati intézményrendszeréből.”*

Kötetünkben *Koltai Dénes*, a FEEK dékánja lakonikusan mutatja be a karrá alakulás útját. Bizony a távolba vesznek az 1989/90-es évektől folytatott küzdelmek a főhatóságok, a JPTE majd PTE különböző szintjein, a fenntartásokkal kezelt felnőttoktatás, képzés, az andragógia-szak megteremtése érdekében. Az „omega”, a megszüntetés állapotából való kitörés és felívelés, a tartós szükséglet a képzés iránt, a nemzetközi kapcsolatok és a tudományos tevékenység alakulása együttesen vezettek oda, hogy ma az andragógia nemcsak tudományként, de sokak választott szakmájaként szerepel a felsőoktatási képzésben. Tanulságos lesz Tacitussal szólva „sine ira et studio” a kar történetét részletesen feldolgozni, láttatva azt a lokális szemléletet, amely felesleges utakat járattott be és hasonlóan felesleges erőket igyekezett elvonni a főfeladat felnőttoktatástól – részben sikertelenül.

A recenzens, visszatekintve a felnőttoktatásban is eltöltött évtizedeire, csak egyetérthet *Csoma Gyulával*: „Pályám summája talán a plebejus indulat, amellyel a társadalom 'lentebbi' rétegei számára is kedvező iskolarendszert és esélyegyenlősítő

<sup>9</sup> A 2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről.

nevelési kultúrát igényeltem, igényelek. S lehet, hogy a plebejus indulat az igazi anakronizmus, a társadalom 'fentebbi' rétegeit előnyben részesítő iskolarendszer és nevelési kultúra kritikájával együtt. Most már tulajdonképpen mindegy. Aki a XX. századot megélte, s ott megette kenyere javát, annak jogában áll, hogy a XXI. században már kissé idegennek érezze magát.”<sup>10</sup>

VÉGYÁRI BORISZ

## Tanulás egy életen át\*

Európai viszonylatban sok értékes hozzájárulással tartják számon Magyarországot a különböző tanulási folyamatok fenntartásában. Ilyen a Tanulás egy életen át (TÉT) immár mozgalomból ténnyé vált tevékenysége. A XXI. században az életen át való tanulásnak filozófiai elve a „felelős vagy magadért” szükségszerű követése. Nem véletlen, hogy a TÉT hangsúlyozott ismertetése, tudatosítására és eszközrendszerének minél szélesebb körű elterjesztésére annyi energiát fordítunk. Az úgynevezett jóléti államgyakorlat kollektív biztonsági hálórendszer sok, nehezen kezelhető kockázat terhét levette/leveszi a polgár válláról. De saját életének „befektetéseiért” legyen az képzés, egészségügy, ház, munkaalkalom, család gyermek vagy éppen részvény – az övé a felelősség.

Ez a felelősség akkor tudatosul, ha ehhez megfelelő szintű és minőségi ismeret, tudás áll rendelkezésre. Intézményesen ezt a család, iskola és munkahely sajátos egysége biztosítja, de ehhez a folyamatos tudástranszfer szervezésére van szükség. Ennek egyik felismerése ez a kötet, amelynek Előszavában *Ádám György* agyélettani és lélektani oldalról orientálja az olvasót a TÉT jelentőségéről és a szellemi tevékenység mindig innovatív voltáról.

A kilenc tanulmány valóban ebben a szellemben, de a megközelítésekben rendkívül változatosan tárja fel a TÉT aktualitásokon túlmutató állandó szükségességét. A *Tempus* kiadásában megjelent elegánsan konzervatív külső mozgalmas szellemi teret nyit az olvasónak. A kötet alaphangját a MTA elnöke által életre hívott szakbizottság jelentése adja meg, amelyben a pozitív jelenségek mellett a tudományos közéleti alacsony reprezentáció, az információs-orientációs csatornák hiánya is szerepel. A bizottsági javaslatok átfogóak – szinte valamennyi tudományt és szakterületet érintik –, ezzel a TÉT integráns szerepét hangsúlyozva.

A kötet szerzői a helyzetképen túl stratégiai és koncepcionális tényeket dolgoznak fel, ami a tematikák rendszerében tudatosítja a változtatások következményeit, a TÉT tartalmi és formai összefüggéseinek jövőbeni eredményességének feltételeit. Több tanulmány közvetlen módszertani megközelítéssel foglalkozik a TÉT-tel, a társadalmi, gazdasági és technológiai meghatározottságból adódó következmények tárgyalásával.

---

<sup>10</sup> Csoma Gyula : Pályámról.

\* Tanulás életen át (TÉT) Magyarországon. Lektorálta Maróti Andor. *Tempus* Közalapítvány. Budapest. 2008. 256 oldal.